

O‘ZBEK TILINING IZOHLI LUG‘ATLARIDA HARBIY ATAMALARNING IFODALANISHINI KUCHAYTIRISH

Xolmuratov Ilhom Xolliyevich

Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Harbiy atamalarning izohli lug'atlarda aks ettirilishi qurolli kuchlar ichida samarali muloqotni ta'minlash va harbiy nutqda ravshanlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqolada o'zbek tilidagi harbiy atamalarga to'liq va to'g'ri ta'rif berishning ahamiyati o'rganilib, tushuntirish lug'atlarida bunday atamalarning ta'minlanishini kuchaytirish bo'yicha strategiyalar taklif etiladi. Harbiy atamalarning til resurslarida foydalanish imkoniyati va sifatini oshirish orqali bu ish O'zbekistonda harbiy sharoitlarda muloqotning malakasi va aniqligiga hissa qo'shishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: harbiy atamalar, izohli lug'atlar, o'zbek tili, terminologiya, aloqa

Kirish:

Harbiy harakatlarda samarali aloqa muhim ahamiyatga ega, bu erda aniqlik va aniqlik ko'pincha hayot va o'lim masalasi bo'lishi mumkin. Harbiy atamalarni to'g'ri tushunish va ulardan foydalanish qurolli kuchlar ichida uzluksiz aloqani ta'minlash uchun juda muhimdir. O'zbek tili sharoitida harbiy atamalarning izohli lug'atlarida to'liq va aniq ta'riflar berilishi lingvistik imkoniyatlarni oshirish va harbiy xizmatchilar o'rtasida samarali muloqotni yo'lga qo'yishda muhim ahamiyatga ega.

Harbiy terminologiyaning o'zbek tilidagi ahamiyati:

O'zbek tili O'zbekistonning rasmiy tili sifatida mamlakat harbiy muassasalari ichidagi muloqotda markaziy o'rin tutadi. Harbiy terminologiya mudofaa sektoriga xos bo'lgan aniq tushunchalar, protseduralar va strategiyalarni etkazish uchun juda muhim bo'lgan maxsus lug'atni o'z ichiga oladi. Harbiy atamalarning ta'riflaridagi noto'g'ri yoki noaniqliklar harbiy aloqada tushunmovchiliklar, xatolar va samarasizlikka olib kelishi mumkin.

Tushuntirish lug'atlarida harbiy atamalarni taqdim etishdagi qiyinchiliklar:

Izohlovchi lug'atlar o'zbek tilidagi harbiy atamalarni tushunish va undan foydalanishga intilayotgan shaxslar uchun muhim lingvistik manba bo'lib xizmat qiladi. Biroq, bu lug'atlar ko'pincha harbiy atamalarning chuqurligi va murakkabligini etarli darajada ifodalashda

qiyinchiliklarga duch keladi. Umumiy muammolarga eskirgan ta'riflar, atamalarning to'liq yoritilmaganligi va terminologiyadan foydalanishdagi nomuvofiqliklar kiradi.

Jahon tilshunosligida soha terminologiyasida kasbga oid til birliklari tushunchasi bilan bog'liq leksik-semantik xususiyatlarni aniqlashga qaratilgan bir qator muammolar ilmiy tadqiqot obyekti bo'lib kelmoqda. Bugungi kunga kelib, kasbiy soha tilini o'rganish yangi bosqichga ko'tarildi. Biroq, kasbiy sohaga oid til birliklarini mavzu bo'yicha yoki boshqa kichik guruhlar asosida tasniflash tamoyillarini hamda ularga xos alohida tizimlararo munosabat turlarini aniqlash, shuningdek, ushbu til birliklarining o'ziga xos funktsional xususiyatlarini belgilashga doir masalalar hanuz o'z yechimini kutmoqda.¹ Shu nuqtai nazardan, ushbu sohada mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq O'zbekiston tilshunoslari zimmasiga kasbga oid til birliklarini o'rganish va soha atamalarini tizimlashtirish, shuningdek, maxsus soha lug'atlarini tuzish bo'yicha bir qator vazifalar yuklatildi²

Harbiy shartlarni ifodalashni takomillashtirish strategiyalari:

1. Harbiy ekspertlar bilan hamkorlik: Harbiy ekspertlarni tushuntirish lug'atlarini tuzish va ko'rib chiqishga jalb qilish harbiy terminologiya ta'riflarining to'g'riligi va dolzarbligini ta'minlashi mumkin.

Harbiy ekspertlarni tushuntirish lug'atlarini yaratish va ko'rib chiqishga jalb qilish harbiy terminologiya ta'riflarining to'g'riligi va dolzarbligini ta'minlash yo'lidagi hal qiluvchi qadamdir. Harbiy ekspertlar lug'atlarda berilgan ta'riflar sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin bo'lgan boy amaliy tajriba va maxsus bilimlarni olib kelishadi. Ushbu kontekstda harbiy ekspertlar bilan hamkorlik qilish muhim bo'lgan ba'zi asosiy sabablar:

1.1. Ixtisoslashgan bilimlar: Harbiy ekspertlar qurolli kuchlarda qo'llaniladigan maxsus atamalar, tartiblar va tushunchalar bo'yicha chuqur bilimga ega. Ularning tajribasi ularga harbiy atamalarning aniq ma'nosini aks ettiruvchi aniq va nozik ta'riflarni berishga imkon beradi.

1.2. Kontekst tushunchasi: Harbiy ekspertlar harbiy atamalar, jumladan, harbiy faoliyatning operativ, strategik va taktik jihatlarini qo'llash kontekstini tushunadilar. Ushbu kontekstual tushunish ta'riflar atamalarning mo'ljallangan ma'nosini to'g'ri aks ettirishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

1.3. Sifat kafolati: Harbiy ekspertlarni ko'rib chiqish jarayoniga jalb qilish orqali lug'atlar ta'riflarning to'g'riligi va dolzarbligini ta'minlash uchun qattiq sifat nazoratidan o'tishi mumkin. Mutaxassislar harbiy atamalarni yoritishda noaniqlik, nomuvofiqlik yoki kamchiliklarni aniqlashlari mumkin.

¹ O'zbekiston Respublikasining 1995-yil 21 – dekabrda yangi tahrirda qabul qilingan “ Davlat tili haqida” gi Qonuni.

² Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent : O'zbekiston, 2017

1.4. Aniqlik va aniqlik: Harbiy ekspertlar ta'riflarni aniq, ixcham va keng doiradagi foydalanuvchilar tomonidan oson tushunilishini ta'minlash uchun aniqlashtirishga yordam beradi. Ularning kiritilishi lug'atlarda harbiy atamalarni o'qish va foydalanish imkoniyatini oshirishi mumkin.

1.5. Terminologiyani yangilab turish: Harbiy ekspertlar harbiy sohadagi yangi ishlanmalar, texnologiyalar va amaliyotlar haqida tushuncha berish uchun yaxshi mavqega ega. Ularning kiritgan ma'lumotlari tushuntirish lug'atlarini ushbu sohada qo'llaniladigan so'nggi atamalarni o'z ichiga olgan holda dolzarb va dolzarb bo'lishiga yordam beradi.

1.6. Madaniy sezgirlik: Harbiy terminologiya ba'zan madaniy jihatdan o'ziga xos yoki sezgir bo'lishi mumkin. Harbiy ekspertlar tarixiy kontekstlarni yoki mahalliy nuanslarni hisobga olgan holda atamalarga madaniy jihatdan mos keladigan tarzda yondashish va belgilash bo'yicha qimmatli ko'rsatmalar berishi mumkin.

2. Doimiy yangilanishlar: Tushuntiruvchi lug'atlarni yangi atamalar, ta'riflar va foydalanish misollari bilan doimiy ravishda yangilab turish harbiy terminologiyaning keng qamrovliligini oshirishi mumkin.

3. Terminologiyani standartlashtirish: Harbiy atamalar uchun standartlashtirilgan ta'riflar va foydalanish yo'riqnomalarini o'rnatish harbiy xizmatchilar o'rtasidagi muloqotda izchillik va ravshanlikka yordam beradi.

4. Kontekst misollarini kiritish: Harbiy atamalarning amaliy stsenariylarda qo'llanishini ko'rsatuvchi kontekstual misollar keltirish lug'at foydalanuvchilari o'rtasida tushunish va eslab qolish darajasini oshirishi mumkin.

Xulosa:

O'zbek tilining izohli lug'atlarida harbiy atamalarning to'g'ri va keng qamrovli ta'riflari harbiy sohada samarali muloqotni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Harbiy terminologiyani ifodalashdagi muammolarni hal qilish va takomillashtirish strategiyasini amalga oshirish orqali biz harbiy xizmatchilarning lingvistik imkoniyatlarini oshirishimiz va O'zbekistonda harbiy nutqning ravshanligi va aniqligiga hissa qo'shishimiz mumkin.

Xulosa qilib aytganda, tushuntirish lug'atlarida harbiy terminologiya ta'riflarining to'g'riligi, dolzarbligi va sifatini ta'minlash uchun harbiy ekspertlar bilan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga ega. Lug'atlar harbiy sohada amaliy tajribaga ega bo'lgan mutaxassislarining tajribasidan foydalangan holda foydalanuvchilarga o'zbek tilidagi harbiy atamalarni tushunishlarini kuchaytiruvchi ishonchli va keng qamrovli ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining 1995-yil 21 – dekabrda yangi tahrirda qabul qilingan “ Davlat tili haqida” gi Qonuni.
2. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – Toshkent : O‘zbekiston, 2017
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori.
4. Ismailov G‘. O‘zbek tili terminologik tizimida semantik usulda termin hosil bo‘lishi. Filol.fan.nomz.diss.avtoref.-Toshkent, 2011.
5. Исаев Р.Р. Структурный лингвокультурологический аспекты формирования отраслевой терминосистемы (на материалы военно-технической терминологии современного персидского языка) -М.: 2013. дисс. канд. фил. наук - с. 23.